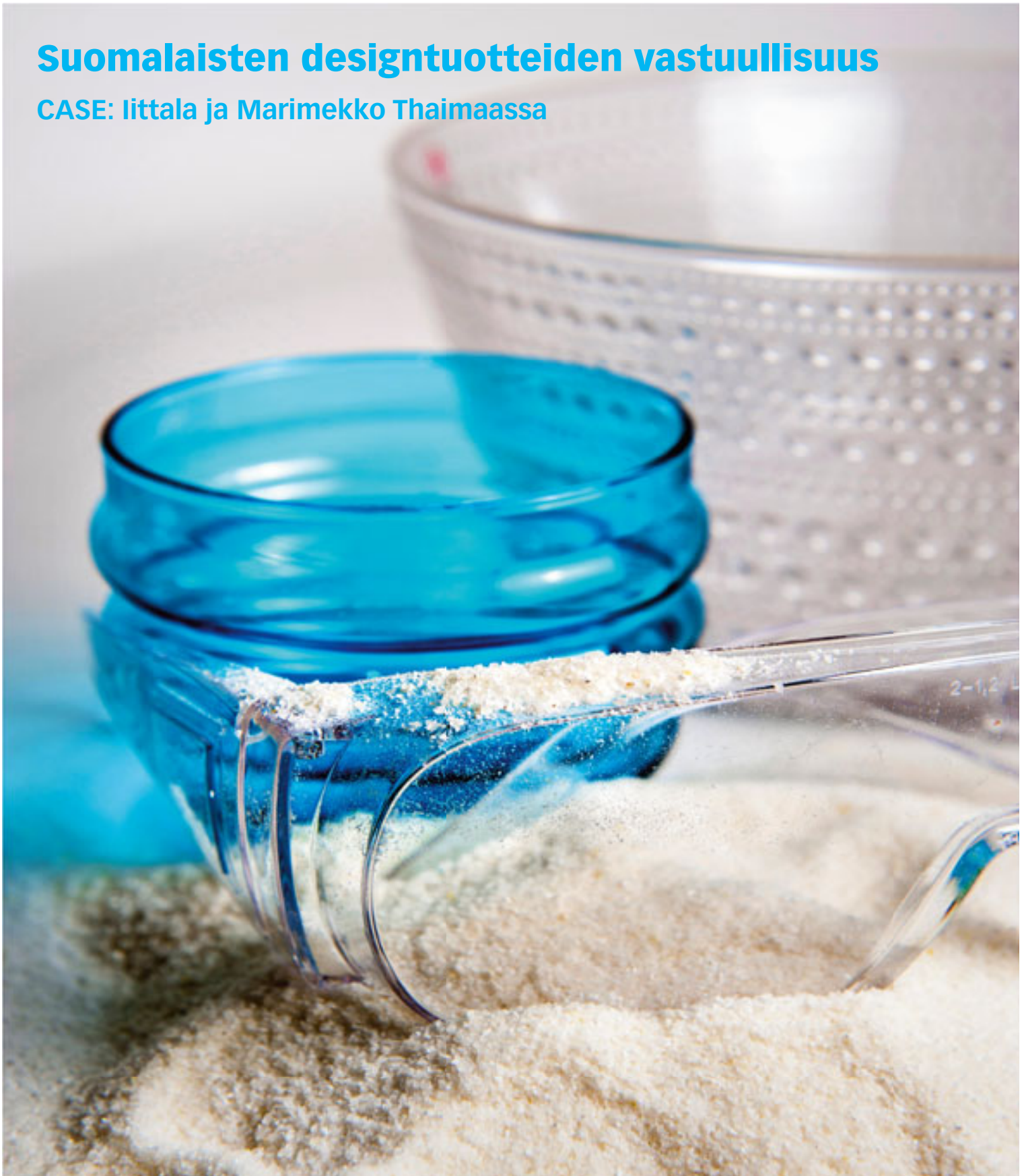

Suomalaisten designtuotteiden vastuullisuus

CASE: Iittala ja Marimekko Thaimaassa

Selvitys on tuotettu osana Finnwatchin Ihmisarvoisen työn tutkimusohjelmaa. Ohjelmaa tukevat:

Solidaarisuus

TEAM

Teollisuusalojen ammattiliitto ry

Selvitys on saanut tukea myös ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyövaroista.

Finnwatch on suomalaisen yritystoiminnan globaaleja vaikutuksia tutkiva kansalaisjärjestö. Finnwatchin taustalla vaikuttaa yhdeksän kehitys-, ympäristö- ja ay-järjestöä: Solidaarisuus, Eettisen kaupan puolesta, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Attac, Kirkon Ulkomaanapu, Kepa, Kehys, Dalitien solidaarisuusverkosto ja Maan ystävät.

Selvityksen kirjoittajat: Sonja Vartiala ja Rosa Lampela
Taitto: Petri Clusius/Amfibi Ky
Julkaisuajankohta: Joulukuu 2013
Kansikuva: Markus Sommers

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	4
1. JOHDANTO	5
2. FISKARS YRITYKSENÄ	6
2.1 Fiskarsin yritysvastuu	6
2.2 Alihankkijoiden vastuullisuus Thaimaassa	8
3. MARIMEKKO	9
3.1 Marimekon yritysvastuu	9
3.2 Marimekko ei kertonut Finnwatchille tavarantoimittajaansa	9
3.3 Marimekon puuvillantuottajat ovat hämärän peitossa	11
4. TAPAUSESIMERKKI: SUOMALAISIA DESIGNTUOTTEITA TUOTTAVA LASITEHDAS THAIMAASSA	13
4.1 Tuotantoprosessi	14
4.2 Ongelmia työturvallisuudessa	15
4.3 Palkkakuitteja ei anneta, ongelmia vuosilomissa	19
4.4 Tehtaalla ei toimi ammattiliittoa, työntekijät eivät ole tietoisia oikeuksistaan	20
4.5 Tehdas ei pysty valvomaan raaka-ainetoimittajaansa	20
4.6 Fiskars oli yrittänyt kehittää alihankkijansa toimintaa	20
5. JULKISTEN ASTIAHANKINTOJEN VASTUULLISUUS?	22
6. YHTEENVETO	24
7. SUOSITUKSET	25

Tiivistelmä

Suomalaiset design tuotteet luovat Suomikuvaa maailmalla ja ne ovat monille yrityksille tärkeää liiketoimintaa. Suomalaisten suunnittelemissa tuotteissa tuotetaan kuitenkin yhä useammin niin sanotuissa riskimaissa, joissa työelämänoikeuksien loukkaukset ovat arkipäivää.

Tässä tutkimuksessa tarkastelluilla design-yrityksillä Fiskarsilla ja Marimekolla on molemmilla ihmisoikeuksia ja Kansainvälisen työjärjestön perussopimuksia kunnioittavia liiketoimintaperiaatteita. Molemmat yritykset myös pyrkivät valvomaan alihankkijoidensa toimintaa ja edellyttävät alihankkijoidensa edelleen valvovan omia raaka-ainetoimittajiaan. Marimekko kuuluu BSCI-vastuullisuusverkostoon, Fiskarsin vastuullisuus perustuu sen omaan toimintaohjeeseen.

Fiskars toimi tutkimuksen aikana avoimesti ja toimitti Finnwatchille kaikkien thaimaalaisten tavarantoimittajiensa tiedot. Marimekko kieltäytyi vastaavasta yhteistyöstä vaikka Finnwatch tarjoutui pitämään tuotantolaitosten tiedot salassa erillisellä salassapitosopimuksella. Marimekon tuotteet onnistuttiin kuitenkin jäljittämään tuotantolaitokseen muuta kautta.

Finnwatchin kenttätutkimuksessa molemmille suomalaisyrityksille lasituotteita tuottavasta tehtaasta löytyi lukuisia työsuojelupuutteita. Tehtaan työntekijöillä ei ollut käytössään riittäviä suojavarusteita, työympäristö oli erittäin kuuma eikä työtä tauotettu riittävästi. Työtiloissa oli erilaisia siisteyden puutteesta johtuvia turvallisuusriskejä, palkat olivat lainmukaisia mutta erittäin matalia eivätkä kaikki työntekijät olleet tietoisia oikeuksistaan.

Finnwatchin suorittamissa työntekijähaastatteluissa löytyi epäselvyyksiä myös palkkakuiteihin ja vuosilomien korvaamiseen liittyen.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että tutkittu thaimaalainen lasitehdas oli kaukana suomalaisista standardeista. Finnwatchin näkemyksen mukaan tuotantoa ei ole siirretty tehtaalle sen vastuullisuuden vaan halvan hinnan takia.

Fiskars oli pyrkinyt vaikuttamaan alihankkijansa toimintaan, mutta sillä ei näyttänyt olevan riittävää neuvotteluasemaa nopeiden ja todellisten muutosten aikaan saamiseksi. Marimekko oli teettänyt tehtaalle BSCI-auditoinnin, jota tehdas ei kuitenkaan ollut läpäissyt. Suomalaisyrietykset eivät tehneet yhteistyötä tehtaan vastuullisuuden parantamisessa. Fiskarsin vastuullisuusvaatimukset perustuivat sen omaan toimintaohjeeseen ja olivat joiltain osin Marimekon käyttämän BSCIn vaatimuksia heikommat.

Finnwatch suosittelee yrityksiä tekemään yhteistyötä yhteisen alihankkijansa vastuullisuuden parantamiseksi. Yritysten tulisi myös antaa kuluttajille enemmän tietoa tuotantoonsa liittyvistä vastuullisuusriskeistä ja aloittaa erillinen koko alihankintaketjun kattava yritysraportointi.

Päättäjien tulee varmistaa, että YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevat ohjaavat periaatteet toimeenpannaan Suomessa kunnianhimoisesti. Yrietykset tulee velvoittaa kattavaan ei-taloudellisen tiedon raportointiin ja julkisissa hankinnoissa tulee ottaa huomioon riskimaista hankittavien tuotteiden sosiaalinen kestävyys.

1. Johdanto

Suomalaiset designtuotteet ovat jo 1950-luvulta asti olleet Suomi-kuvan lippulaiva. Kaikkien tuntemat Oiva Toikan, Maija Isolan, Anu Penttisen ja muiden suunnittelijoiden luomat uudet ja vanhat klassikot edustavat suomalaista huippudesignia ja toimivat maamme taideteollisen muotoilun käyntikortina maailmalla.

Paitsi että designtuotteet ovat osa kansallista identiteettiämme, ne ovat monille yrityksille myös isoa bisnestä. Suomalaisesta käsityö- ja muotoiluparinteesta nousevat tuotteet tuotetaan yhä useammin Suomen rajojen ulkopuolella halvemman työvoiman maissa. Osa tekstiili-, keramiikka- ja lasituotteista valmistetaan myös niin sanotuissa riskimaissa, joissa ihmis- ja työelämän oikeuksien loukkaukset ovat tavallisia.

YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa ohjaavien periaatteiden mukaan kaikilla yrityksillä on velvollisuus varmistua siitä, että ne kunnioittavat ihmisoikeuksia koko tuotantoketjussaan. Tuotebrändiin liitetyillä mielikuvilla tuotteitaan markkinoiville design-yrityksille vastuullisuus on globaaleissa tuotantoketjuissa myös tärkeä liiketaloudellinen kysymys. Brändiä ei voi hallita pelkällä tuotemuotoilulla, vaan brändiajattelun on katettava koko yrityksen arvoketju alihankkijoiden toimintaan asti. Vahvasti suomalaisiksi brändätyissä design-tuotteissa vastuullisuuden merkitys korostuu entisestään.

Tämä tutkimus tarkastelee tapausesimerkien kautta millaisissa oloissa suomalaisia design-esineitä tuotetaan ja millaisilla keinoilla suomalaisyritykset ovat varmistaneet vastuullisuuden riskimaiden tuotantoketjuissaan. Tutkittaviksi valitut yritykset Iittala (osa Fiskars-konsernia) ja Marimekko kuuluvat Suomen suurimpiin design-yrityksiin.

2. Fiskars yrityksenä

Tässä selvityksessä tarkasteltava Iittala on Fiskars-konsernin rekisteröimä tuotemerkki. Fiskars markkinoi brändättyjä kuluttajatuotteita kotiin, puutarhaan ja ulkoiluun. Konsernin kansainväliset pääbrändit ovat Fiskars, Iittala ja Gerber. Vuonna 1649 perustettu Fiskars on Suomen vanhin yritys ja se on listattu Helsingin pörssiin. Fiskarsilla on noin 4 100 työntekijää yli 20 maassa.¹ Vuonna 2012 sen liikevaihto oli 748 miljoonaa euroa².

Iittalan lasitehdas perustettiin nykyisen Hämeenlinnan alueelle vuonna 1881 ja Nuutajärven lasitehdas aloitti jo vuonna 1793. Pirkanmaalla sijaitseva Nuutajärven lasitehdas on vanhin Suomessa edelleen toimiva lasitehdas, joka on erikoistunut käsityönä valmistettuihin taide- ja uniikkiesineisiin. Iittalan ja Nuutajärven lasitehtailla valmistetaan käsityönä Aalto-maljakot ja taidelasi kuten Birds by Toikka -linnut ja Claritas-kokoelma, sekä muun muassa Tapio-lasit. Koneellisesti Iittalan tehtaalla tuotetaan muun muassa Kartio- ja Aino Aalto -lasit, Kivi-kynttilälyhdyt, Mariskoolit, Vitriini-sarjan lasiosat sekä osa Kastehelmi-sarjan tuotteista. Fiskars on ilmoittanut sulkevansa Nuutajärven lasitehtaan vuoden 2014 alkupuolella ja siirtävänsä tuotannon Nuutajärveltä Iittalan tehtaalle, jota laajennetaan ja remontoidaan.³

Keramiikkaesineitä Iittalalle valmistetaan edelleen myös vuonna 1873 perustetulla keramiikkatehtaalla Helsingissä (Arabian tehdas). Fiskars-konserniin kuuluva Arabian tehdas on Pohjoismaiden suurin keramiikkatehdas. Siellä kehitetään ja valmistetaan sekä Arabian että Iittalan tuotteita. Tehdas valmistaa pääasiassa valkoisia, värillisiä ja koristeltuja lautasia, kulhoja ja vateja sekä

koneellisesti koristeltuja mukeja. Lisäksi tehtaalla tehdään valamalla keraamisia taide- ja erikoisesineitä.⁴

Iittalan lasituotteista suurin osa valmistetaan Suomessa omilla tuotantolaitoksilla. Lasin sopimusvalmistuksesta valtaosa on Euroopasta, esimerkiksi Essence-lasit tulevat Saksasta. Kasvava osa keramiikkatuotannosta on siirretty pois Suomesta ja Iittala-merkillä myytäviä suomalaisklassikoita valmistetaan yhä enemmän Aasian maissa. Muun muassa Iittalan aterimet ja Collective Tools -tuotteet valmistetaan Kiinassa ja Vietnamin. Origo-sarja tulee Indonesiasta, Tools-tuotteita valmistetaan Etelä-Koreassa. Sarjaton-lasit, mikit ja tarjoilukulhot sekä Kastehelmi-kakkuvadit ja isot kulhot tulevat Thaimaasta. Myös Teema-sarjan Purnukat sekä Taika- ja Korento-sarjat tehdään Thaimaassa. Design-klassikko, valurautainen Sarpaneva-pata valmistetaan Kiinassa.⁵

2.1 FISKARSIN YRITYSVASTUU

Fiskars kertoo toimittajiensa vastuullisuuden olevan tärkeä aihe ja yrityksen pyrkimyksenä on luoda kilpailukykyinen ja kestävä kehityksen periaatteita noudattava toimitusketju. Fiskarsin tavoitteena on saavuttaa pitkän aikavälin kannattavuus liiketoiminnassaan toimimalla samalla eettisesti, vastuullisesti ja kestävästi tukien.⁶

Toimintaohjeidensa (Code of Conduct) mukaan Fiskars kunnioittaa YK:n yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julistuksessa määriteltyjä ihmisoikeuksia. Yhtiö noudattaa myös Kansainvälisen työjärjestön ILO:n

1 Fiskars, Vuosiraportti 2012, <http://annualreport2012.fiskarsgroup.com/fi/liiketoiminta> (viitattu 24.9.2013)

2 Fiskars, <http://www.fiskarsgroup.com/fi/sijoittajat/taloustieto> (viitattu 27.9.2013)

3 Helsingin Sanomat, Fiskars sulkee lasitehtaan Nuutajärvellä, taiteilijat jatkavat, <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1376531384932> (viitattu 24.9.2013); Fiskars, Anu Iivonen, sähköposti 19.11.2013

4 Arabia, Yritysvastuu, http://www.arabia.fi/web/Arabiawww.nsf/fi/tietoa_arabiasta_yritysvastuu (viitattu 18.10.2013)

5 Iittala, Yritysvastuu, http://www.iittala.fi/web/iittalaweb.nsf/fi/iittala_yritysvastuu (viitattu 22.9.2013)

6 Fiskars, Vastuullinen toimittajayhteistyö, <http://www.fiskarsgroup.com/fi/vastuullisuus/vastuullinen-toimittajayhteistyo> (viitattu 22.9.2013)

perussopimusten mukaisia työntekijöiden perusoikeuksia.⁷

Tuotantoketjun vastuullisuutta edistääkseen Fiskars otti vuonna 2011 käyttöön globaalit toimittajien toimintaohjeet (Supplier Code of Conduct), joihin yhtiön kaikkien toimittajien on sitouduttava. Toimintaohjeet asettavat toimittajille työ- ja ihmisoikeuksiin, ympäristöasioihin, liiketoiminnan eettisyyteen sekä johtamisjärjestelmiin ja yritys vastuuseen sitoutumiseen liittyviä vaatimuksia.⁸

Fiskarsin henkilöstö Bangkokin ja Shanghain alueellisissa hankintatoimistoissa työskentelee yrityksen mukaan suoraan toimittajien kanssa, samoin kuin globaali hankintatiimi ja liiketoiminta-alueiden henkilöstö. Mikäli auditoinneissa esiintyy poikkeamia, Fiskars kertoo aloittavansa selvitykset parannustoimenpiteistä sekä keskustelewansa poikkeamista toimittajien kanssa parannustoimenpiteistä sopimiseksi. Fiskars kertoo käyttävänsä myös ulkoisten audittoijien palveluja toimintaohjeiden mukaisen toiminnan arvioimiseksi.⁹ Toimittajien on varmistettava, että myös niiden alihankkijat noudattavat kaikkia toimintaohjeiden vaatimuksia.¹⁰

Fiskarsilla on oikeus arvioida toimintaohjeiden noudattamista vieraillemalla tai antamalla ulkopuolisten tarkastajien vierailta toimittajiensa toimipaikoissa, joko etukäteen ilmoittaen tai ilmoittamatta. Vuonna 2011 uusien toimintaohjeiden mukaisen auditoinnin kävi läpi noin kymmenen prosenttia valmiiden tuotteiden toimittajista. Vuoden 2012 loppuun mennessä auditoitujen valmiiden tuotteiden valmistajien määrä vastaa noin 89 prosenttia

Puutteita kiinalaisen alihankkijan toiminnassa

Finnwatch tutki keväällä 2012 kodintarvikkeita valmistavien yritysten vastuullisuutta Kiinassa. Tutkimuksen yhteydessä vierailtiin myös Fiskarsin alihankkijan tehtaalla.

Tehtaalla havaittiin laittomia ylitöitä, epäselvyyksiä ylityökorvauksissa, puutteita työterveys- ja työturvallisuuskoulutuksessa sekä riittämättömiä suojavälineitä. Työtiloissa oli erittäin meluisaa ja kuumaa, ja työntekijät valittivat tietyltä alueelta kotoisin olevia työntekijöitä suosittavan muiden kustannuksella. Työntekijöillä ei ollut myöskään mahdollisuutta valita omia ammattiyhdistysedustajiaan.

Finnwatchin keväällä 2013 julkaistussa seuranta-artikkelissa Fiskars kertoi käsitelleensä epäkohtia toimittajan kanssa. Yhtiön sisäiset audittoijat olivat auditoineet alihankkijan yhteistyössä ulkopuolisen auditointiyrityksen kanssa Finnwatchin raportin julkaisemisen jälkeen. Fiskarsin auditoinnin mukaan tehtaalla noudatetaan nyt paikallista lakisääteistä työaika, ja toimittaja on korjannut muitakin puutteita, kuten asentanut tehtaalle palautelaatikon, parantanut ilmastointia ja arvioinut toimintansa ympäristövaikutuksia.

7 Fiskarsin toimintaohjeet, <http://www.fiskarsgroup.com/sustainability/managing-sustainability/code-conduct> (viitattu 18.10.2013)

8 Fiskars Supplier Code of Conduct, saatavilla osoitteessa: http://www.fiskarsgroup.com/sites/default/files/Fiskars_Supplier_Code_of_Conduct_FI_0.pdf

9 Fiskars, Vastuullinen toimittajayhteistyö, <http://www.fiskarsgroup.com/fi/vastuullisuus/vastuullinen-toimittajayhteistyö> (viitattu 22.9.2013)

10 Fiskars Supplier Code of Conduct, saatavilla osoitteessa: http://www.fiskarsgroup.com/sites/default/files/Fiskars_Supplier_Code_of_Conduct_FI_0.pdf

Fiskarsin Aasiasta tekemästä kokonaishankinnasta. Fiskarsin mukaan toimittajista 60 prosenttia sai arvosanaksi tyydyttävä tai hyvä, eikä yhtään toimittajaa hylätty auditoinneissa.¹¹ Fiskarsin tavoitteena on laajentaa auditointeja myös toisen tason toimittajiin sekä materiaalien ja pakkausten toimittajiin.¹²

2.2 ALIHANKKIJOIDEN VASTUULLISUUS THAIMAASSA

Fiskarsin mukaan sen alihankkijoiden merkittävimmät vastuullisuushaasteet Thaimaassa liittyvät työturvallisuuteen ja paloturvallisuuteen, kuten kemikaalien ja jätteiden käsittelyyn ja säilytykseen, hätäpoistumisteihin ja suojaimiin.

Fiskars kertoo tekevänsä toimittajien kanssa pitkäjänteistä yhteistyötä niin asiantuntijatasolla kuin johtotasollakin, ja sen oma henkilöstö vieraillee pääkumppanien tehtailla

viikoittain. Myös thaimaalaiset tavarantoinnit ovat sitoutuneet noudattamaan Fiskarsin toimittajille laadittuja toimintaohjeita ja heidät auditoidaan säännöllisesti. Yrityksen mukaan yhteiskuntavastuuasiat ovat nousseet yhä suurempaan rooliin alihankkijoiden kanssa käytävässä vuoropuhelussa.

Fiskars kertoo, että sen Thaimaassa tehdyissä auditoinneissa on havaittu myös puutteita. Yrityksen mukaan alihankkijoiden toiminta on kuitenkin kehittynyt selvästi yhteistyön aikana sekä vuodesta 2009, jolloin auditoinnit alkoivat. Havaitut puutteet on otettu esille toimittajien kanssa, ja niiden korjaamisen aikataulusta on sovittu yhdessä. Toteutumista on seurattu säännöllisissä seuranta-auditoinneissa.¹³

Fiskars kertoi Finnwatchille Thaimaassa toimivien alihankkijoidensa nimet. Fiskarsin yhden Nakhon Pathomin maakunnassa toimivan alihankkijan toimintaa on tarkasteltu kapaleessa 4.

11 Fiskars, vuosikertomus 2012, <http://annualreport2012.fiskarsgroup.com/fi/vastuullisuus/kivijalkana-kestava-kehitys/kestava-muotoilu-ja-vastuullinen-valmistus> (viitattu 23.9.2013)

12 Fiskarsin sähköpostivastaus Finnwatchin vuonna 2012 tekemään kyselyyn, saatavilla osoitteessa: <http://Finnwatch.org/images/lopullinen%20versio%20raportista.pdf>

13 Fiskars, Anu Ilvonen, sähköposti 26.9.2013

3. Marimekko

Marimekko on vuonna 1951 perustettu designyritys, joka tuottaa muun muassa vaatteita, sisustustekstiilejä, astioita, laukkuja ja muita asusteita. Yritys on listautunut Helsingin pörssiin. Marimekko-konserni työllistää noin 500 henkilöä, ja sen tuotteita myydään pääsääntöisesti Pohjois-Euroopan, Pohjois-Amerikan sekä Aasian ja Tyynenmeren alueen markkinoilla. Vuonna 2012 Marimekon liikevaihto oli 88 miljoonaa euroa.¹⁴

Vuonna 2012 Marimekon tuotteista valmistettiin 34 prosenttia Suomessa, 45 prosenttia muualla EU:ssa (lähinnä Baltian maissa ja Portugalissa) ja 21 prosenttia EU:n ulkopuolella.¹⁵

3.1 MARIMEKON YRITYSVASTUU

Marimekko on määritellyt hankintaketjun hallinnan tärkeimmäksi yritysvastuun osa-alueeksi. Marimekon mukaan sen pitkän aikavälin tavoitteena on lisätä koko hankintaketjun läpinäkyvyyttä, vähentää ostotoiminnan riskejä sekä parantaa toimittajasuhteiden hoitamista.

Marimekon alihankintaketjun vastuullisuustyökaluina käytetään hankintasopimuksia sekä Kansainvälisen työjärjestön ILO:n perussopimuksia ja BSCIn toimintaohjeistoa (Code of Conduct). Marimekko on liittynyt BSCIn jäseneksi vuonna 2011. Marimekon mukaan sen tavarantoimittajien on voitava taata myös omien alihankkijoidensa vastuullinen toiminta.¹⁶

BSCI-jäsenyyden myötä Marimekko kertoo käynnistäneensä alihankkijoiden systemaattisen auditointiprosessin. Yhtiö on kertonut tavoitteekseen, että merkittävimmät EU:n ulkopuoliset toimittajat ovat BSCI-auditointien piirissä ja auditoituna vuoden 2015 loppuun mennessä. Finnwatchin raportin julkaisuajankohtaan mennessä noin

60 prosenttia tavoitteesta on Marimekon mukaan saavutettu.¹⁷

Sosiaalista vastuullisuutta käsittelevällä verkkosivullaan Marimekko kertoo seuraavansa tavarantoimittajien ja niiden tuotteiden voimassa olevia standardeja ja sertifikaatteja, raaka-aineiden alkuperää sekä tuotanto-olosuhteita säännöllisesti. Marimekon mukaan sen tavarantoimittajilla useimmiten käytössä olevat sertifiointit ovat ISO 9000- ja ISO 14000 sekä Öko-Tex.¹⁸ Finnwatchin näkemyksen mukaan nämä sertifiointit eivät kuitenkaan vielä kerro tavarantoimittajien sosiaalisesta vastuullisuudesta.

Selvityksen teon aikana Marimekko päivitti verkkosivujaan ja lisäsi sertifiointien yhteyteen kuvaukset niiden merkityksestä. Nyt yritys kertoo ISO 9001 -standardin keskittyvän laatuun, ISO 14001-standardin keskittyvä- ja ympäristövaikutusten hallintaan ja Öko-Tex-standardin rajoittavan tekstiilikemikaalien käyttöä.¹⁹

3.2 MARIMEKKO EI KERTONUT FINNWATCHILLE TAVARANTOIMITTAJIAAN

Finnwatch kävi alkuvuoden 2013 aikana Marimekon kanssa pitkään neuvotteluja yrityksen alihankkijatietojen saamiseksi. Finnwatch oli valmis pitämään Marimekon alihankkijatiedot salaisena erillisellä salassapitosopimuksella, joka valmisteltiin yrityksen ja Finnwatchin välille. Huhtikuussa 2013 Marimekko kuitenkin ilmoitti Finnwatchille ettei se luovuttaisi alihankkijatietoja edes salassapitosopimuksella suojattuna.

Avoimuus on keskeinen osa yritysvastuuta ja Marimekon alihankkijoiden salaaminen herättää kysymyksiä. Suomen Kuvalehdelle lokakuussa 2013 antamassaan haastattelussa

14 Marimekko, <http://company.marimekko.fi/yrityksesta> (viitattu 30.9.2013)

15 Marimekko, <http://company.marimekko.fi/yritysvastuu/alkupera> (viitattu 30.9.2013)

16 Marimekko, <http://company.marimekko.fi/yritysvastuu/sosiaalinen-vastuu> (viitattu 5.11.2013)

17 Marimekko, Anna-Leena Teppo, sähköposti 26.11.2013

18 Ibid.

19 Ibid. (sivustolla vierailtu uudelleen 22.11.2013, jolloin sen sisältö oli päivitetty)

BSCI-vastuullisuusverkosto

Business Social Compliance Initiative BSCI on yritysvetoinen vastuuverkosto, jonka jäsenenä on yli 1 000 yritystä. Verkosto ylläpitää tietokantaa BSCI-auditoiduista tavarantoimittajista ja edistää yritysten alihankintaketjun vastuullisuutta riskimaissa.²⁰

BSCI-järjestelmän vastuullisuusperiaatteet perustuvat kansainvälisen työjärjestön ILO:n perussopimukseen, YK:n ihmisoikeusjulistukseen, OECD:n yritys vastuuhjeistoon sekä YK:n Global Compact -periaatteisiin.²¹ Tätä selvitystä kirjoitettaessa BSCI:n Code of Conductia oltiin juuri uudistamassa.

Kansalaisjärjestöt ovat arvostelleet BSCI:tä muun muassa siitä, että se ei vaadi tehtaita maksamaan työntekijöilleen elämiseen riittävää palkkaa vaan vetoaa ainoastaan lainmukaisiin minimipalkkoihin tai teollisuudenalan keskiarvopalkkaan.²² Myös BSCI:n passiivinen suhtautuminen ammatilliseen järjestäytymiseen on nähty ongelmana.

Pelkkä BSCI:n jäsenyys ei vielä tarkoita sitä, että kaikki yrityksen riskimaissa sijaitsevat tehtaat olisivat käyneet läpi BSCI-auditoinnit tai että tehtaat olisivat läpäisseet auditoinnit. BSCI vaatii, että sen jäsenillä tulee olla kaksi kolmesta riskimaiden tavarantoimittajasta auditoituina (arvosanalla hyvä tai parannuksia vaativa) vasta viiden vuoden sisällä järjestelmään liittymisestä.²³

BSCI-järjestelmän läpinäkyvyyttä haittaa se, että verkoston ylläpitämä auditointitietokanta ei ole julkinen. Yritykset voivat käyttää BSCI:tä markkinoinnissaan ilman, että yrityksen sidosryhmät voivat tarkistaa vastuullisuuslupausten paikkansapitävyyttä.

20 BSCI, <http://www.bsci-intl.org/>

21 BSCI, <http://www.bsci-intl.org/our-work/bsci-code-conduct>

22 BSCI:n kanta elämiseen riittävään palkkaan: BSCI, Position on wages, 11/2009, <http://www.bsci-intl.org/resources/bsci-positions>

23 BSCI, <http://www.bsci-intl.org/our-work/our-companies-commitment/our-companies-commitment>

Marimekko kertoi salaavansa alihankkijansa kilpailullisista syistä. "Hyvät ja osaavat toimittajat ovat avainasemassa Marimekon kilpailukyvyssä. Laadukkaista toimittajista ovat kiinnostuneita myös kilpailijamme", yritys vastasi.²⁴ Finnwatchille Marimekko kertoi: "Tavoitteenamme on lisätä jatkuvasti hankintaketjumme läpinäkyvyyttä, ja mielestämme saamme parhaat tulokset aikaan, kun teemme työn hallitusti yhdessä toimittajiemme kanssa". Myöhemmin Marimekko perusteli päätöstään myös sillä, ettei yhtiö koe vielä olevansa valmis avaamaan alihankkijatietoja ja auditointien tuloksia. Marimekon mukaan parasta olisi, jos auditointityön edessä tietoa voidaan tuoda kattavasta joukosta materiaalityöntekijä ja alihankkijoita, ensin heidän kanssaan siitä sopien.²⁵

Finnwatch sai Marimekon Thaimaassa sijaitsevan alihankkijan selville muuta kautta. Alihankkijan toimintaa käsitellään kappalessa 4.

Marimekon lasi- ja keramiikkatuotteet valmistetaan Thaimaassa

Marimekolla on tällä hetkellä kaksi tavarantoimittajaa Thaimaassa. Tavarantoimittajia valittaessa Marimekko kertoi arvioineensa tehtaiden työolosuhteita ja työturvallisuuskäytäntöjä paikan päällä. Toimittaja-arviointeihin osallistuvat Marimekon hankinta-, tuotekehitys-, laatu- ja vastuullisuusasiantuntijat.

Marimekon mukaan työturvallisuus on yksi keskeisistä yritys vastuukysymyksistä Thaimaan lasi- ja keramiikkateollisuudessa. Yritys kertoo huomioineensa myös siirtotyöläisten aseman ja edellyttää, että thaimalaiset toimittajat varmistuvat kaikkien työntekijöidensä dokumentaation asianmukaisuudesta ja kohtelevat työntekijöitä tasavertaisesti. Esimerkiksi työsopimukset ja perehdytys tulee tarjota kunkin työntekijän ymmärtämällä kielellä.

24 Suomen Kuvalehti, Tutkija: Marimekko jäljessä yritys vastuussa, 4.10.2013, [http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/tutkija-marimekko-jaljessa-yritys vastuussa \(viitattu 13.10.2013\)](http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/tutkija-marimekko-jaljessa-yritys vastuussa (viitattu 13.10.2013))

25 Marimekko, Anna-Leena Teppo, sähköposti 22.11.2013

Marimekon alihankkijoita velvoittavat hankintasopimuksiin liitetyt Marimekon toimittajien toimintaohjeet (Supplier Code of Conduct), jotka perustuvat kansainvälisen työjärjestö ILO:n perussopimukseen, OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille sekä YK:n Global Compact -periaatteisiin ja ihmisoikeusjulistukseen.

Marimekon mukaan toimittajaohjeen ja BSCI:n eettisten periaatteiden noudattamista valvotaan sekä Marimekon että ulkopuolisten tarkastajien toimesta. Yritys kertoi Finnwatchille, että sen molemmat thaimaalaiset lasi- ja keramiikkatuotteita tuottavat alihankkijat on auditoitu BSCI:n vaatimusten mukaisesti.²⁶

Finnwatchin kysyttyä lisätietoja BSCI-auditointien tuloksesta Marimekko kieltäytyi kertomasta niistä. Marimekko vastasi ”Ymmärrämme, että tieto toimittajakohtaisista auditointituloksista kiinnostaa monia ja on hyvä, että kysytte asiaa, koska se on meille selvä signaali siitä, mitä meiltä odotetaan. Toimittajakohtaiset auditointitulokset kuuluvat kuitenkin meidän ja toimittajiemme välisen luottamuksellisen tiedon piiriin, emmekä ole erikseen sopineet toimittajien kanssa tulosten laajemmasta kertomisesta.”²⁷ Yrityksen mukaan molempien tehtaiden BSCI-auditoinneissa on havaittu kehitystarpeita esimerkiksi työaikoihin ja työturvallisuuskäytäntöihin liittyen.

BSCI-auditoinnista voi saada kolme erilaista arvosanaa: non-compliant, improvements needed tai good. Ensimmäinen, non-compliant, ei oikeastaan ole arvosana lainkaan, sillä se kertoo ettei auditoitu tehdas täytä BSCI:n vaatimuksia. Marimekko kertoo, että Marimekon toimintaohje ja BSCI:n vaatimukset ovat kaikkien niistä kiinnostuneiden sidosryhmien saatavilla²⁸. Finnwatchin näkemyksen mukaan tällä ei ole merkitystä, jos yritys ei kerro täyttävätkö sen alihankkijat nämä vaatimukset vai ei.

Finnwatch sai selville, ettei Marimekolle lasituotteita Thaimaassa tuottava tehdas ollut läpäissyt BSCI-auditointia. Tehdas oli saanut huomautuksia muun muassa liiallisista ylitöistä ja siitä, että tehtaan palohälytysjärjestelmä oli yhdistetty tehtaan ruokatunneista ilmoittavaan merkkiääneeseen, mikä saattaisi hätätilanteessa aiheuttaa sekaannuksia ja viivästyttää työntekijöiden evakuointia. Finnwatch löysi tehtaalta monia muitakin ongelmia, ks. luku 4.

3.3 MARIMEKON PUUVILLANTUOTTAJAT OVAT HÄMÄRÄN PEITOSSA

Tässä Finnwatchin raportissa oli alun perin tarkoituksena selvittää myös Marimekon puuvillatuotteiden alkuperää. Selvitystyötä ei kuitenkaan voitu jatkaa sillä kävi ilmi, ettei Marimekko tunne käyttämänsä puuvillan alkuperää tuottajatasolle asti. Yritys ei myöskään kertonut Finnwatchille niitä eurooppalaisia yrityksiä, joilta se ostaa omat kankaansa.

Marimekon mukaan sen painokankaissa käytetty puuvilla hankitaan ympäri maailmaa: Yhdysvalloista, Afrikasta, Aasiasta ja Etelä-Amerikasta. Yritys kertoo tekevänsä systemaattisesti töitä jäljitettävyyden parantamisen eteen. Marimekon mukaan sen yhtenä vuoden 2013 tavoitteena on kartoittaa sopivia yhteistyötahoja puuvillan tuotanto-olosuhteiden kehittämiseen.

Osa Marimekon tuotteista on valmistettu jäljitettävästä luomupuuvillasta ja se kertoo pyrkivänsä lisäämään ekologisesti tuotettujen raaka-aineiden määrää 20 prosenttiin vuoden 2015 loppuun mennessä.²⁹ Marimekon mukaan luomupuuvillasta valmistettujen tuotteiden osuus on kuitenkin vielä suhteellisen vähäinen sen koko valikoimasta. Tätä tutkimusta kirjoitettaessa luomupuuvillatuotteita oli Marimekon mukaan valikoimissa noin kolmekymmentä.³⁰

26 Marimekko, Anna-Leena Teppo, sähköposti 11.10.2013

27 Marimekko, Anna-Leena Teppo, sähköposti 24.10.2013

28 Marimekko, Anna-Leena Teppo, sähköposti 11.10.2013

29 Marimekko, Yritysvastuuraportti 2012, saatavilla osoitteessa: http://company.marimekko.fi/sites/company.marimekko.fi/files/upload/Marimekko_yritysvastuuraportti_2012.pdf

30 Marimekko, Anna Teppo, sähköposti 22.10.2013

Avoimuuden puute puuvillan tuotantoketjussa on erittäin huolestuttavaa, kun käytetään puuvillaa jota ei ole vastuullisuussertifioitu. Suurimpien puuvillantuottajamaiden joukossa on useita riskimaiksi luokiteltavia maita, joiden puuvillantuotannossa ihmisoikeusloukkaukset ovat mahdollisia. Suurimpien tuottajamaiden joukkoon kuuluvat muun muassa Kiina, Intia, Pakistan, Brasilia ja Uzbekistan. Yhteenlaskettuna myös Länsi-Afrikan maat nousevat ryhmänä suurimpien tuottajamaiden joukkoon.³¹

Suuri osa riskimaiden puuvillasadosta poimitaan pelloilta edelleen käsityönä. Työvoimavaltaisessa puuvillantuotannossa huonot työolosuhteet, lapsityövoiman hyväksikäyttö ja ympäristön saastuminen ovat tavallisia ongelmia.

Marimekko joutui ensimmäisen puuvillaskandaalin kohteeksi vuonna 2007, jolloin sen virolaisen alihankkijan paljastettiin ostavan uzbekistanilaista puuvillaa. Uzbekistanissa puuvillantuotantoon liittyvät ihmisoikeusloukkaukset ovat laajasti dokumentoituja ja maassa käytetään yleisesti lapsi- ja pakkotyövoimaa puuvillasatojen korjaamiseen.

Kohun seurauksena Marimekko asetti yhteistyön jatkumisen edellytykseksi sen, että kyseinen alihankkija ei enää käytä uzbekistanilaista puuvillaa. Koska alihankkija sitoutui tähän ehtoon, yhteistyö jatkui aina vuoteen 2010 saakka, jolloin alihankkijan toiminta päättyi.³² Vuonna 2012 Marimekko liittyi Responsible Sourcing Networkin -kampanjaan ja lupasi, ettei hanki Uzbekistanista tulevaa puuvillaa³³.

Monet yritykset välttävät uzbekistanilaisen puuvillan ostamista. On kuitenkin tavallista, että esimerkiksi kiinalaisena myytävään puuvillaan sekoitetaan uzbekistanilaista puuvillaa³⁴. Ilman kolmannen osapuolen takaamaa jäljitettävyyttä puuvillan alkuperää ei voida luotettavasti selvittää.

Puuvillan jäljitettävyyden takaavia järjestelmiä on kuitenkin olemassa. Monet Euroopassa toimivista yrityksistä ovat liittyneet esimerkiksi Better Cotton Initiativeen³⁵ tai valinneet Reilu kauppa -sertifioitua puuvillaa. Myös useat markkinoilla olevat luomusertifioinnit takaavat puuvillan jäljitettävyyden pelloille asti. Finnwatchin raportin ollessa menossa painoon Marimekko ilmoitti liittyneensä Better Cotton Initiativeen, johon se oli hyväksytty jäseneksi 14.11.2013.

Finnwatchin näkemyksen mukaan Marimekko on reagoinut keskeisen raaka-aineensa merkittäviin vastuullisuusongelmiin hyvin hitaasti. Better Cotton Initiativeen jäsenyys on hyvä askel eteenpäin, mutta konkreettiset muutokset Marimekon tuotteiden vastuullisuudessa vievät vielä vuosia. Yrityksen mukaan se on aloittanut merkittävimpien toimittajien kanssa selvitykset BCI-puuvillan lisäämisestä vuoden 2015 mallistoihin. Tavoitteet vuodesta 2016 eteenpäin määritellään Marimekon mukaan aikanaan, kun yritys ja sen alihankkijat ovat tulleet tutummaksi BCIn kanssa ja se on saanut realistisen käsityksen siitä, millä aikataululla BCI-puuvillan osuutta mallistoissa voidaan kasvattaa laajemmin.

31 FAOSTAT, Cotton seed production quantity, tilastot saatavilla osoitteessa: <http://faostat.fao.org/>

32 Marimekko, Anna-Leena Teppo, sähköposti 22.11.2013

33 Helsingin Sanomat, Marimekko liittyi puuvillaboi-kottiin, <http://www.hs.fi/paivanlehti/talous/Marimekko+liittyi+puuvillaboi-kottiin/a1352177670358> (viitattu 16.10.2013)

34 Esimerkiksi Responsible Sourcing Network, From the Field: Travels of Uzbek Cotton Through the Value Chain, saatavilla osoitteessa: <http://www.sourcingnetwork.org/storage/FromTheFieldReport.pdf>

35 Lisätietoa: <http://bettercotton.org/>

4. Tapausesimerkki: Suomalaisia designtuotteita tuottava lasitehdas Thaimaassa

Finnwatch tutki Thaimaassa Iittalalle ja Marimekolle tuotteita tuottavan lasitehtaan työoloja kesän ja syksyn 2013 aikana. Alihankkijatiedot saatiin Fiskarsilta, jonka kanssa Finnwatch kävi dialogia tutkitun tehtaan työoloista. Marimekko ei suostunut kertomaan alihankkijoidensa nimiä, mutta sen tuotteet jäljitettiin tehtaaseen muuta kautta.

Fiskarsin kanssa solmitun sopimuksen mukaisesti Finnwatch on sitoutunut pitämään alihankkijan nimen salassa eikä tutkitun tehtaan nimeä siksi kerrota raportissa. Tutkitun tehtaan lisäksi Fiskarsilla on Thaimaassa kaksi muutakin alihankkijaa, jotka valmistavat yritykselle keramiikkatuotteita. Myös Marimekolla on Thaimaassa toinen keramiikkatuotteita tuottava alihankkija.

Kenttätutkimus toteutettiin haastatteleamalla tehtaan työntekijöitä tehtaan ulkopuolella. Tehtaan johtoa tavattiin ja haastateltiin vasta työntekijähaastattelujen tekemisen jälkeen. Tällä varmistettiin, että työntekijät saivat kertoa näkemyksistään ja mahdollisista

huolistaan avoimesti. Fiskars ilmoitti tutkimuksen teosta etukäteen tehtaalle keväällä 2013. Finnwatchilla ei kuitenkaan ole syytä epäillä, että tällä olisi ollut mainittavaa vaikutusta tutkimustulokseen.

Tehtaan ulkopuolella tehdyistä työntekijähaastatteluista vastasivat paikalliset tutkijat. Apuna käytettiin myös burmankielen tulkkia.

Tehtaan ulkopuolella toteutettujen työntekijähaastattelujen lisäksi Finnwatchin tutkija vieraili tehtaalla, haastatteli itse valitsemiaan työntekijöitä tehtaan ruokalassa sekä tutustui tehtaan johdon ja Fiskarsin edustajan kanssa tuotantoprosessiin. Yhteensä tutkimukseen haastateltiin 19 työntekijää.

Tutkittu tehdas sijaitsee Thaimaassa Nakhon Pathomin maakunnassa lähellä Thaimaan pääkaupunkia Bangkokia. Tehtaan 175 työntekijästä suurin osa on thaimaalaisia ja noin 20 työntekijöistä on Burmasta Thaimaahan muuttaneita siirtotyöntekijöitä. Siirtotyöntekijöistä lähes kaikki kuuluvat Burman Karenin kansaan.

Iittalalle ja Marimekolle tuotteita tuottava tehdas toimii Keski-Thaimaassa Nakhon Pathomin maakunnassa.

4.1 TUOTANTOPROSESSI

Finnwatchin tutkima tehdas valmistaa lasituotteita käsityönä muun muassa suupuhalluksella. Liittalalle tehdas tuottaa Kastehelmi-sarjaan kuuluvia kulhoja ja kakkuvateja. Mari-mekolle tehdas tuottaa Sukat makkaralla-tuotteita, joita tehdään suupuhalluksella.

Lasin tuotantoprosessissa valmistetaan ensin raaka-aineseos, niin sanottu mänki. Mängin valmistuksessa käytetään useita erilaisia raaka-aineita, jotka voidaan jakaa viiteen luokkaan niiden tehtävän perusteella: lasinmuodostajat, lasinverkon rakentajat, lasiverkon vakauttajat, väriaineet ja selkeyttämisaineet. Useat mängissä käytettävät raaka-aineet ovat terveydelle haitallisia ja raaka-aineseoksen valmistus edellyttää tiukkaa työturvallisuutta.

Valmis mänki kuljetetaan säkkien avulla sulatettavaksi uuneihin, joiden lämpötilaa pidetään yllä kaasulla. Lasiuunien lämpötila nousee 1 500 celsius-asteeseen, mikä tekee erityisesti lasiuunien lähellä olevan työympäristön hyvin kuumaksi.

Kun lasimassa on sulanut sopivaksi käsitte-lyyn sitä otetaan muokattavaksi metallisilla sauvoilla, ns. puhalluspillillä. Lasi voidaan suupuhaltaa muotoonsa esimerkiksi käyttämällä erilaisia muotteja. Sulanutta lasia voidaan siirtää myös laakean muotin päälle spinnattavaksi. Tutkittu tehdas valmistaa tällä menetelmällä muun muassa liittalan Kastehelmi-kakkuvateja.

Tutkitun tehtaan työntekijöiden työvuorot alkavat aamulla klo 7.30, ja työpäivän pituus ilman ylityitä on yhdeksän tuntia. Osa haastatelluista työntekijöistä kertoi tekevänsä ajoittain ylityitä kolme tuntia päivässä, jolloin heidän työpäivänsä pituus nousee 12 tuntiin. Työtä tehdään kuusi päivää viikossa, osa työntekijöistä työskentelee myös sunnuntai-sin. Fiskarsin mukaan sen auditoinneissa suurimmat ylityömäärät olivat 31 tuntia viikossa (lain mukaan ylityöiden enimmäismäärä viikossa on 36 tuntia).

Työntekijöillä on työpäivän aikana yhteensä 70 minuuttia taukoa, joka on hajautettu

Karenit – Burman syrjitty etninen kansanos

Kareneihin luettavia kansoja asuu nykyiseen Burmaan ja Thaimaahan kuuluvilla seuduilla, joita he ovat asuttaneet yli tuhat vuotta. Burman kareneja arvioidaan olevan 6–7 miljoonaa.³⁶

Burman itsenäistymisen jälkeen 1948 kareneja on syrjitty ja alistettu Burman sotilashallinnon toimesta. Kareneihin on kohdistunut vakavia ihmisoikeusloukkauksia pakkotyöstä ja seksuaalisesta väkivallasta maan pakkolunastukseen ja kylien polttoon. Kareniensa aseellisen vastarinta-

liikkeen ja sotilashallinnon välinen sisällissota on ajanut tuhansia kareneja Burman sisäisiksi pakolaisiksi tai pakenemaan rajan yli Thaimaahan.³⁷ Vuonna 2011 Myanmariin muodostettiin siviilihallitus, mutta levottomuudet eivät ole loppuneet.³⁸

Tutkimukseen haastatellut karenit eivät kokee tehtaalla syrjintää ja olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä työhönsä.

36 Karen Buddhist Dhamma Dhutta Foundation, 2011, The Karen people: culture, faith and history, saatavilla osoitteessa http://www.karen.org.au/docs/Karen_people_booklet.pdf; Minority Rights Group International, 2008, World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Myanmar/Burma: Karen, <http://www.refworld.org/docid/49749cdd3c.html> (viitattu 30.9.2013)

37 Ibid.

38 The UN Refugee Agency, 2013 UNHCR country operations profile – Myanmar, <http://www.unhcr.org/pages/49e4877d6.html> (viitattu 1.10.2013)

Sukat makkaralla -kuohuvii-
nilasi lasityöntekijän kotona.
Tehtaassa työskennellään
kuutena päivänä viikossa 7–9
euron päiväpalkalla. Työnte-
kijät tekevät päivittäin satoja
tuotteita.

kolmeen osaan. Kello 7.30 aloittaneet työn-
tekijät pitävät ensimmäisen tauon kello 9.30,
jolloin taukoa on 20 minuuttia. Kello 12.30 on
seuraava tauko, jonka pituus on 30 minuuttia.
Kolmas 20 minuutin pituinen tauko pidetään
kello 14.30. Tämän jälkeen ylitöitä tekevät
työntekijät jatkavat työtä aina kello 17 asti,
jolloin he voivat pitää viimeisen 20 minuutin
pituisen tauon. Ylitöitä tekevien työntekijöi-
den taukojen yhteenlaskettu määrä on siis 90
minuuttia. Ylitöiden tekeminen on työntekijöille
vapaaehtoista.

4.2 ONGELMIA TYÖTURVALLISUUDESSA

Lasituotteiden valmistukseen liittyy merkittä-
viä työsuojelukysymyksiä erityisesti mängin
sekoittamiseen ja lasiuuneista tulevaan kuu-
muuteen liittyen. Finnwatchin kenttätutki-
muksessa tehtaalta tavattiin useita puutteita
työturvallisuudessa.

Puutteita suojavausteissa

Haastatellut työntekijät kuvasivat Finn-
watchille tehtaalla käytössä olevat suojava-
rusteet. Tehdas tarjoaa työntekijöille mak-
sutta suojakäsineet, suojalasit sekä kankaiset
hengityssuojaimet. Tarjolla on myös suodatti-
mella varustettu yksinkertainen hengityssuo-
jain, jota työntekijät eivät kuitenkaan tehtaan
johdon mukaan halua käyttää. Työntekijät
voivat myös ostaa käyttöönsä erilliset turva-
kengät. Niiden käyttö tehtaassa ei kuitenkaan

ole työntekijöiden mukaan pakollista ja osa
työntekijöistä käyttääkin työskennellessään
vain sandaaleita.

Tehtaan johto kertoi Finnwatchille siirty-
neensä kenkien pakolliseen käyttöön Fiskar-
sin vaatimuksesta siitä huolimatta, että työn-
tekijät eivät olisi halunneet luopua viileäm-
mistä sandaaleista. Tältä osin tehtaan ja työn-
tekijöiden kertomukset poikkeavat toisistaan.
Tehdas kertoi Finnwatchille myös tarjoavansa
turvakengät maksutta niille työntekijöille,
joille turvakenkien käyttö on pakollista. Tur-
vakenkien käyttö ei ole tehtaassa pakollista
muun muassa lasinpuhaltajille ja tuotteita
pakkaaville työntekijöille. Tämä käytäntö on
ristiriidassa Fiskarsin vaatimusten kanssa.

Lasiuunin läheisyydessä työskentelevät työn-
tekijät raportoivat erilaisia vaivoja. Useat
haastatelluista työntekijöistä kertoivat kärsi-
vänsä muun muassa silmien ja ihon kutinasta
ja he käyttivät säännöllisesti silmätippoja vai-
voihinsa. Silmien kiristys ja kirvely voi johtua
sarveiskalvon vaurioitumisesta voimakkaassa
ultraviolettisäteilyssä, jota syntyy lasiuunin
läheisyydessä tai kun lasituotteita käsitellään
kaasuliekillä. Kutinan ja silmäoireiden synnä
voivat myös olla lasimassan pienet partikkelit,
joita lentää ilmassa kun lasimassaa siirretään
työstettäväksi.

Useiden haastateltujen käsivarsissa oli lukui-
sia arpia, jotka olivat tulleet sulasta lasimas-
sasta roiskuvista pisaroista. Roiskumisvaa-
rasta huolimatta suurimmalla osalla lasin

puhaltajista ja -käsittelijöistä ei ollut suojalaseja tai muita suojavarusteita.

Kemikaaleja ja kvartsihiekkää käsitellään varomattomasti

Terveydellisiä riskejä aiheuttavat muun muassa hiekka sekä booraksi (dinatriumtetra-boraatti pentahydraatti), jota käytetään laskemaan lasin sulamispistettä.

Booraksin kemikaalikortissa edellytetään naamiomallisten suojalasiens käyttöä kemikaalia käsiteltäessä. Tehtaan käyttämän booraksin valmistajan oman turvallisuusohjeen mukaan ainetta tulee käsitellä suojalasiens, suojakäsineiden, kasvosuojaimien ja suojavaatteiden kanssa. Booraksi on voimakkaasti silmiä ärsyttävää ainetta, joka saattaa vahingoittaa myös lisääntymistä tai kehitystä.³⁹

Tehtaan mukaan se on luopunut booraksin käytöstä EU-markkinoille suunnatuissa tuotteissa vuoden 2012 lopussa. Kokonaan aineen käyttö on lopetettu tehtaan mukaan syyskuussa 2013. Ainetta löytyi kuitenkin edelleen tehtaalta Finnwatchin tutkijoiden vieraillessa siellä. Tehtaan mukaan aineen takaisinostosta neuvotellaan parhaillaan tehtaan tavarantoinnittajan kanssa.

Myös tehtaan käyttämän kaliumkarbonaatin käsittelyssä vaadittaisiin naamiomallisia suojalaseja⁴⁰. Tehtaalla on kuitenkin käytössä vain yksinkertaiset ei-naamiomalliset suojalasis. Tehdas käyttää Euroopan ulkopuolelle tuotettavissa tuotteissa myös muun muassa erittäin myrkyllistä arsenikkia, jonka käsittely edellyttäisi suojavaatteita ja hengityksensuojaimien yhdistetty silmiensuojainta⁴¹.

Työntekijöiden käyttämät hengityssuojaimet ovat hyvin yksinkertaiset kankaasta tehdyt, eikä niillä ole mahdollista suojautua riittävästi kemikaaleilta tai ilmassa leijuvalla hiekkapölyltä. Lasin valmistuksessa käytettävä kvartsihiekkä voi aiheuttaa silikoosi-nimisen hengityselinten taudin, niin sanotun pölykeuhkon.

39 <http://etimineusa.com/files/MSDS-Etibor-48.pdf>

40 Kaliumkarbonaatin kansainvälinen kemikaalikortti, saatavilla osoitteessa: <http://kappa.ttl.fi/kemikaalikortit/khtml/nfin1588.htm>

41 Arsenikin kansainvälinen kemikaalikortti, saatavilla osoitteessa: <http://kappa.ttl.fi/kemikaalikortit/khtml/nfin0378.htm>

Pölykeuhko kehittyy salakavalasti sillä sen oireet saattavat ilmaantua vasta 10–20 vuoden altistumisen jälkeen. Silikoosista kärsivillä henkilöillä on kasvanut riski sairastua keuhkosityypään ja tuberkuloosiin.⁴²

Finnwatchin vieraillessa tehtaalla burmalainen siirtotyöntekijä käsitteli hienojakoista kvartsihiekkää ilman minkäänlaista hengityssuojainta. Myös kemikaalien sekoittamiseen tarkoitetussa huoneessa työskentelevällä työntekijällä oli vain kankainen hengityssuojain. Tehtaan mukaan työntekijät eivät halua käyttää suojaimia kuumuuden takia. Kemikaalihuone oli kuitenkin ilmastoitu eikä siellä voida katsoa olevan tällaista estettä. Työnantajan vastuulla on myös velvoittaa työntekijät suojavarusteiden käyttöön ja varmistaa, että työskentelyolosuhteet mahdollistavat asianmukaisten suojavarusteiden käytön.

Puutteita työturvallisuuskoulutuksessa ja onnettomuuksien tilastoinnissa

Haastateltujen työntekijöiden mukaan tehtaan työturvallisuuskoulutus on puutteellista. Ainoa tehtaan tarjoama koulutus annetaan ensimmäisenä työpäivänä, jolloin uusille työntekijöille kerrotaan miten palosammuttimia käytetään ja missä ovat hätäuloskäynnit. Lisäksi työntekijöitä opetetaan käyttämään työtehtävissä tarvittavia koneita ja muita laitteita. Haastateltujen työntekijöiden mukaan he eivät saa koulutusta henkilökohtaisesta turvallisuudesta. Työtehtäviin perehdyttäminen on muiden, tehtaalla pidempään työskennelleiden kollegoiden vastuulla.

Tehtaan mukaan se toteuttaa paloturvallisuusharjoituksia vuosittain. Finnwatchin tutkimuksen jälkeen tehdas kertoi aloittavansa myös työntekijöiden koulutuksen henkilökohtaiseen turvallisuuteen liittyen.

Fiskarsin vaatimuksesta tehdassaliin oli tuotu kemikaalien oikeaoppista käsittelyä sisältävä kansio, joka roikkui liitutaalussa kemikaalien sekoituksessa käytetyn huoneen ulkopuolella. Turvallisuuskortteja ei kuitenkaan ollut kansiossa burman kielellä ja osassa ohjeista

42 Työturvallisuuskeskus TTK, Hiekkapöly poissa keuhkoista – kvartsihiekan oikea käsittely, saatavilla osoitteessa: http://www.ttk.fi/files/2469/Hiekkapöly_poissa_keuhkoista.pdf

Lasiuunien lämpötila nousee jopa 1500 celsiusasteeseen ja tehtaan työkentelylämpötilat ovat hyvin korkeat.

oli virheitä. Esimerkiksi kvartsihiekan käsittelyssä asianmukaisiksi suojaimiksi oli mainittu vain suojalasit ja käsineet. Finnwatchin tutkimuksen jälkeen tehdas lupasi tarkistaa ohjeiden oikeellisuuden sekä kääntää kvartsihiekkaa koskevat ohjeet myös burmaksiksi. Fiskarsin näkemyksen mukaan kaikkien kemikaalikorttien tulisi löytyä tehtaasta myös burmankielellä.

Kukaan haastatelluista työntekijöistä ei osannut tarkasti kertoa mitä kemikaaleja he käyttävät työssään. Kysyttäessä käytettäviä kemikaaleja työntekijät mainitsivat muun muassa arsenikin.

Tehtaan käytännöt eivät näytä olevan Fiskarsin toimintaohjeen mukaiset. Toimintaohjeessa kiinnitetään monilta osin huomiota työturvallisuuteen, muun muassa vaatimalla työnantajalta menettelytapoja työturvallisuuden hallintaan. Fiskars vaatii muun muassa, että "Työntekijöille on säännöllisesti annettava heille kuuluvaa tietoa työpaikan terveys- ja turvallisuustilanteesta, ja heidän on harjoitettava turvallisuuteen liittyviä rutiineja, sisältäen muun muassa paloturvallisuusharjoituksia, tuotannon turvallisuutta ja suojavarusteiden sekä ensiaputarvikkeiden oikeaoppista käyttöä"⁴³.

Tehtaalla ei myöskään ole käytössä systemaattista työtaturmien rekisteröintiä. Esi-miehet ilmoittavat tehtaan johdolle sattuneet tapahtumat, jotka kirjataan ylös. Kaikki onnettomuudet eivät kuitenkaan tule esimiesten tietoon eikä työntekijöitä ole ohjeistettu tapaturmien raportoinnissa. Myöskään läheltä piti -tilanteita ei kirjata ylös, mikä vaikeuttaa työtaturmien ehkäisyä ja mahdollisten riskien tutkimista.

Finnwatchin tutkimuksen jälkeen tehdas ilmoitti aloittavansa läheltä piti -tilanteiden kirjaamisen sekä tiedottavansa työntekijöille työtaturmien raportoinnista.

Työskentelylämpötila on korkea

Lasiuuneista johtuen tehtaan työskentelylämpötila on hyvin korkea. Tämä on lasiteollisuudessa yleinen ongelma, johon tulisi puuttua esimerkiksi työn riittävällä tauottamisella. Finnwatchin haastattelemien työntekijöiden mukaan kuumassa tehtävää työtä ei tauoteta tehtaassa normaaleja taukoja useammin. Tehtaalla ei myöskään ollut mittaria, jolla tehdassalin lämpötilaa olisi mahdollista seurata.

Tehtaan ja Fiskarsin mukaan tehdassalissa on teetetty lämpötilan viranomaismittaus

43 Fiskars, Toimittajien toimintaohjeet, saatavilla osoitteessa: http://www.fiskarsgroup.com/sites/default/files/Fiskars_Supplier_Code_of_Conduct_FI_0.pdf

maaliskuussa 2013, jolloin lämpötila on ollut lainmukaisella tasolla (30,9 celsius-astetta raja-arvon ollessa 32 astetta). Finnwatchin mielestä kerran vuodessa tehtävä mittaus ei kuitenkaan ole riittävä vaan työskentelytilan lämpötilaa tulisi voida seurata päivittäin. Kevätkuukausina pelkästään ulkoilman keskilämpötilat Thaimaassa saattavat kohota 40 celsius-asteeseen.

Suomessa Työsuojeluhallinnon suositusten mukaan kuumassa +33 °C:een lämpötilassa työtä tauotetaan 10–15 minuuttia tuntia kohden. Tätä suuremmissa lämpötiloissa ja raskaissa ruumiillisissa töissä on ryhdyttävä erityisiin suojelutoimiin. Niitä ovat työntekijän lämpösairausriskin selvittäminen, erityisen suojavarustuksen käyttäminen ja usein toistuva työn tauottaminen. Työsuojeluhallinnon mukaan ensisijaisia ovat ilmanvaihtoon ja lämpölähteiden eristämiseen liittyvät tekniset ratkaisut.⁴⁴

Finnwatchin tutkiman tehtaan tuotantosalissa oli käytössä isoja tuulettimia, mutta työntekijöiden mukaan ne eivät ratkaisseet ongelmaa. Tuulettimet puhaltavat tehdassalin ilmaa eivätkä ne ota raitista tai jäähdettyä ilmaa salin ulkopuolelta. Työntekijät raportoivat, että tehtaalla oli sattunut kuumuudesta johtuvia pyörtymisiä ja lämpöhalvauksia. Osa haastatelluista kertoi kuitenkin jo tottuneensa kuumuuteen. Tehdas vahvasti pyörtymisiä sattuneen, mutta kertoi niiden olevan harvinaisia ja johtuvan yleensä työntekijöiden alkoholin käytöstä tai muista sairauksista.

Parannettavaa tehtaan siisteydessä

Finnwatchin vierailun aikana tehtaan lattialla oli lukuisia kaasuletkejä, joiden yli hehkuvan kuumaa lasimassaa kantavien työntekijöiden piti astua siirtyessään työpisteeltä toiselle. Tämä aiheuttaa selkeän kompastumisvaaran. Tehtaan johto kertoi Finnwatchille aikovansa siirtää letkut tehtaan kattoon ja työ oli jo joiltain osin aloitettu. Tehtaan mukaan letkujen on määrä olla asiallisesti sijoitettu vuoden 2014 kevään aikana.

Työturvallisuus suomalaisessa lasiteollisuudessa

Finnwatchin Thaimaassa tutkiman lasitehtaan työturvallisuuskäytännöt poikkeavat huomattavasti kotimaisesta lasituotannosta.

Suomessa lasin raaka-aineseos, ns. mänki, sekoitetaan aina raitisilmamaskeja ja suojavaatteita käyttäen. Uusimmissa laitoksissa, kuten Iittalaan juuri rakennettavassa mänkilaitoksessa, mänki tullaan jatkossa sekoittamaan ja siirtämään pääsääntöisesti automaattisesti. Tämä parantaa työturvallisuutta entisestään.

Kemikaalien ja kvartsihiekan parissa työskentelevät työntekijät käyvät säännöllisesti työterveystarkastuksissa, jotka täyttävät kansainväliset suositukset työperäisten sairauksien diagnosoinnista. Tehtaissa on myös toimiva työsuojeluorganisaatio sekä säännölliset työturvallisuuskoulutukset ja -katselmukset.

Lasinpuhaltajille ja muille lasituotteiden tuotantoprosessiin osallistuville työntekijöille on tarjolla tavallisia ja tummennettuja suojalaseja, meteliltä suojaavat nappikuulokkeet, ranne- ja käsivarsisuoja, turvakengät ja työvaatteet. Kuumassa tehtävää työtä tauotetaan tavallisesti Työsuojeluhallinnon suositusten mukaan 15 minuuttia tuntia kohden. Tehdassalin lämpötilaa seurataan päivittäin ja työskentelytiloja viilennetään ilmastoinnin ja raitisilmapuhaltimien avulla.

Vesi-, kaasu- ja happiletkut kulkevat työpisteiden ala- tai yläpuolella. Paloturvallisuudesta huolehditaan säännöllisillä siisteys- ja järjestyksierroksilla ja erilaisilla turvallisuutta varmistavilla tavoilla kuten 5S-järjestelmällä.

⁴⁴ Työsuojeluhallinto, Lämpöolot, <http://www.tyosuojelu.fi/fi/lampoolot> (viitattu 26.11.2013)

Lisäksi tehtaalla oli paljon erilaista varastoitua tavaraa, jota oli sijoitettu eri puolille kiinteistöä. Varaston joukossa oli muun muassa pahvilevyjen päälle pinottua lasitavaraa ja tyhjiä pahvilaatikoita. Tulipalon sattuessa iso määrä sekalaista varastoa aiheuttaa selkeän paloturvallisuusriskin. Tehdas saattaisi hyötyä esimerkiksi 5S-järjestelmän käyttöönotosta. Japanilainen 5S on kehitetty lisäämään tehokkuutta, mutta se sisältää prosesseja, joilla voidaan parantaa siisteyttä ja vähentää työtäpaturmia. Tehtaan mukaan se oli jo aloittanut varaston tyhjentämisen ja Fiskars oli suositellut sille siistijän palkkaamista.

4.3 PALKKAKUITTEJA EI ANNETA, ONGELMIA VUOSILOMISSA

Kaikille tutkimukseen haastatetuille työntekijöille maksettiin palkka käteisellä kirjekuoressa ilman erillistä palkkakuittia. Kirjekuori, johon palkkasumma on kirjoitettu, otetaan työntekijöiden mukaan takaisin kun työntekijät ovat ottaneet kuoresta rahat itselleen. Maksetuista palkoista ja niistä tehdyistä lyhennyksistä ei siis jää kirjallista merkintää työntekijöille.

Tämä tehtaan käytäntö rikkoo Fiskarsin toimintaohjeita, joiden mukaan ”Työntekijöille annetaan tilinauha, josta käyvät selvästi ilmi ainakin työtuntien määrä, palkka ja mahdolliset vähennykset.”

Tehdas vahvisti ettei se anna työntekijöille tilinauhaa vaan ottaa tiedot maksetuista palkoista itselleen arkistoitavaksi. Fiskars ilmoitti Finnwatchille puuttuvansa käytäntöön varmistaakseen, että työntekijät saavat palkkakuitin myös itselleen.

Haastateltujen työntekijöiden mukaan päiväpalkat vaihtelevat 300 bahtista 400 bahtiin (noin 7–9 euroa). Työntekijät, jotka olivat aloittaneet tehtaalla vasta vähän aikaa sitten saivat haastateltujen mukaan vain 300 bahtin (noin 7 euroa) minimipalkkaa. Pidempään tehtaalla työskennelleiden palkat olivat nousseet jo selvästi minimipalkan yläpuolelle. Eniten palkkaa saivat tehtaalla pitkään työskennelleet isoja ja painavia lasiesineitä valmistavat miehet.

Thaimaan laillinen päiväkohtainen minimipalkka on 300 bahtia kaikissa Thaimaan provinseissa, joten tehtaan maksamat palkat ovat lainmukaisella tasolla. Tehtaassa tehdään myös paljon ylitöitä, jotka haastateltujen työntekijöiden mukaan korvataan lainmukaisesti. Lainmukainen ylityökorvaus Thaimaassa on 56 bahtia (1,3 euroa) tunnissa.

Sunnuntaisin tehtävästä työstä tehdas maksoi työntekijöille kaksinkertaisen korvauksen. Virallisina vapaapäivinä tehtävä työ korvattiin kolminkertaisesti. Haastateltujen työntekijöiden mukaan sunnuntaiylitöitä ei enää juurikaan tarjota tehtaalla.

Elämiseen riittävä palkka?

Finnwatchin tutkijoiden mukaan kahden hengen ruokakustannukset ovat kuukaudessa noin 6 000–8 000 bahtia (noin 137–183 euroa) kuukaudessa. Vuokratulot vaatimattomasta huoneesta ovat 1 500–1 700 bahtia (noin 39 euroa) kuussa, sisältäen sähkön ja veden.

Osalla haastatelluista työntekijöistä oli lapsia, joiden koulukuljetuksiin tarvitaan noin 500 bahtia (noin 11 euroa) kuukaudessa. Useat siirtotyöläiset pyrkivät lähettämään ison osan, jopa 4 000 bahtia (noin 92 euroa), palkastaan kotona Burmassa olevalle perheelleen.

Pelkkää minimipalkkaa saavilla työntekijöillä, joilla on perhe Thaimaassa tai Myanmarissa on erittäin vaikeaa tulla toimeen palkallaan. Siirtotyöläiset olivat kuitenkin thaimalaisia työntekijöitä tyytyväisempiä palkkukseensa. Syynä on todennäköisesti se, että monissa alueen tehtaissa siirtotyöläisille maksetaan vain 300 bahtin päivittäistä minimipalkkaa.

Toimeentulovaikeuksien lisäksi tehtaan työntekijät raportoivat ongelmista vuosilomien korvaamisessa. Työntekijöiden mukaan tehdas kyllä maksaa työntekijöille lainmukaiset kuusi vuosilomapäivää, mutta ei anna niitä vapaina. Thaimaan lain mukaan työntekijöille kuuluu kuusi palkallista vuosilomapäivää vuodessa.

Tehdas kertoi Finnwatchille korvaavansa kuusi lakisääteistä vuosilomapäivää kaksinkertaisella palkalla. Tehtaan mukaan käytännöstä oli sovittu työntekijäedustajien kanssa

(ks. kappale 4.4). Finnwatchin näkemyksen mukaan tällaista laista poikkeavaa järjestelyä ei voida tehdä ilman yksittäisten työntekijöiden suostumusta. Työntekijäedustajat eivät myöskään olleet kaikkien työntekijöiden tiedossa eikä heidän näin ollen voida katsoa edustavan kaikkien työntekijöiden näkemystä. Kuultuaan tehtaan selityksen työntekijät pysyivät yhä kannassaan ja kertoivat ettei vuosilomapäiviä korvata kaksinkertaisena. Kirjallisten palkkakuittien puuttuessa heidän on kuitenkin vaikeaa todistaa tilannetta.

Lisäksi tehdas oli lopettanut bonusten maksamisen työntekijöille. Työntekijöiden mukaan tehtaan johto oli kertonut heille, että työntekijät tekevät töitä liian hitaasti ja että tuotteissa on liikaa laatuongelmia. Finnwatchille johto kertoi bonusten maksamisen loppuneen viime vuonna siksi, että tehtaan tulos on ollut useita vuosia peräkkäin tappiollista.

4.4 TEHTAALLA EI TOIMI AMMATTILIITTOA, TYÖNTEKIJÄT EIVÄT OLE TIETOISIA OIKEUKSISTAAN

Osa haastatelluista työntekijöistä kertoi tehtaalla olevan työntekijäedustajia, jotka työntekijät olivat itse valinneet keskuudestaan. Ammattiliittoa ei kuitenkaan toiminut tehtaalla. Haastatellut siirtotyöntekijät eivät olleet kuulleetkaan ammattiliitoista eivätkä kaikki heistä olleet tietoisia edes tehtaan työntekijöiden keskuudesta valituista edustajista.

Työntekijäedustajista tienneiden työntekijöiden mukaan edustajille oli helppo kertoa ongelmista, mutta he valittivat ettei johto ota edustajien välittämiä viestejä riittävän vakavasti. Viime aikoina työntekijät olivat valittaneet edustajien kautta muun muassa maksamatta jätetyistä bonuksista sekä siitä, ettei tehdas antanut työntekijöille vuosilomaan kuuluvia vapaapäiviä. Näihin työntekijöiden esille nostamiin huoliin ei oltu vastattu.

Finnwatchin tutkimuksen jälkeen tehdas lupasi parantaa vuoropuhelua työntekijäedustajien kanssa.

Työehdot oli asetettu näkyville tehtaan ilmoitustaululle ja ne oli käännetty myös burmaksiksi. Burmankielisissä työehdoissa oli kuitenkin paljon virheitä ja niitä oli huonon käännökseen takia vaikeaa lukea. Tehdas kertoi Finnwatchille teettäneensä käännökseen tehtaassa työskentelevällä burmalaisella lasityöntekijällä. Fiskars ei ollut tietoinen käännökseen heikosta laadusta.

4.5 TEHDAS EI PYSTY VALVOMAAN RAAKA-AINETOIMITTAJIAAN

Tehtaan raaka-ainetoimittajat ovat muun muassa vietnamilaisia, kambodzhalaisia, turkkilaisia, thaimaalaisia ja japanilaisia.

Tutkitun tehtaan käyttämä booraksi tulee Luoteis-Turkista Bandirman alueelta ja sen valmistaa Eti Mine -niminen yritys. Tehtaan käyttämä potaska eli kaliumkarbonaatti tulee Thaimaasta AGC-nimisen yrityksen valmistamana. Maitolasin valmistamisessa käytettävän luutuhkan alkuperä on Japani. Merkitävin lasin valmistuksessa käytettävä aine, kvartsihiekkä, tuodaan tehtaalle Thaimaasta ja Vietnamista. Tehtaan mukaan kotimaisen raaka-aineen hankinta on laskussa thaimaalaisen kvartsihiekan vähentyessä ja se oli tutkinut myös mahdollisuutta hankkia hiekkaa Kambodzasta.

Sekä Marimekko että Iittala edellyttävät tavaran-toimittajiltaan myös näiden oman alihankintaketjun vastuullisuusvalvontaa. Tehdas kuitenkin kertoi Finnwatchille avoimesti ettei se kykene valvomaan omia alihankkijoitaan. Fiskarsin mukaan se on käynnistämässä riskiarviointeihin perustuvaa toisen portaan alihankkijoiden valvontaa vuonna 2014.

4.6 FISKARS OLI YRITTÄNYT KEHITTÄÄ ALIHANKKIJANSA TOIMINTAA

Fiskars oli toiminut aktiivisesti kehittääkseen thaimaalaisen alihankkijansa vastuullisuutta, ja tehtaan johto kertoi monista Fiskarsin aloitteesta tehdyistä muutoksista. Fiskars oli muun muassa vaatinut työntekijöille turvakengä, hätäuloskäyntien merkitsemistä,

haitallisista kemikaaleista luopumista sekä kemikaalien turvallista käyttöä opastavien tietojen toimittamista työntekijöiden saataville. Fiskars oli myös kutsunut tehtaan johdon Suomeen tutustumaan liittalan tehtaan toimintaan sekä tutustuttanut johdon erään Thaimaassa toimivan keramiikkatuotteita tuottavan tehtaan edistyksellisempiin käytäntöihin.

Fiskarsin Finnwatchille antaman lausunnon mukaan:

Fiskarsin tavoitteena on läpinäkyvä ja kestävä kehityksen periaatteita noudattava toimitusketju. Finnwatchin raportti vahvistaa käsityksemme siitä, että työturvallisuus on sopimusvalmistajiemme toiminnassa keskeinen kehityskohde, joka vaatii jatkuvaa huomiotaamme.

Kehitämme vastuullisuusasioita pitkäjänteisessä yhteistyössä sopimusvalmistajiemme kanssa, ja olemme nähneet myös raportissa mainitun lasitehtaan kehittyvän yhteistyömme aikana askel askeleelta. Otamme raportin havainnot vakavasti, ja seuraamme puutteiden korjaamista aktiivisesti.

Fiskars edellyttää sopimusvalmistajiltaan, että ne tarjoavat henkilökunnalleen asianmukaiset suojavälineet ja huolehtivat siitä, että suojavälineitä käytetään työtehtävissä. Jatkamme ohjeidemme noudattamisen aktiivista valvomista ja tulemme myös arvioimaan, tarvitseeko Toimittajien Toimintaohjeitamme (Supplier Code of Conduct) päivittää.

Kehittyvien maiden työturvallisuuskulttuuri on vielä monin osin kehittymätöntä. Paikalliset viranomaiset eivät välttämättä ole kiinnostuneita työturvallisuusasioista ja työntekijät eivät ole tietoisia haitoista tai eivät välitä niistä, koska suojavarusteet voivat heidän mielestään hidastaa työtä tai tuntua epämukavilta.

Ostajana Fiskars vaatii määrätietoisesti työturvallisuusmääräysten noudattamista suojellakseen työntekijöitä mahdollisilta haitoilta. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi jatkamme myös sopimusvalmistajiemme kouluttamista ja edistämme vuoropuhelua ja parhaiden käytäntöjen jakamista eri sopimusvalmistajien, hankintaorganisaatiomme ja omien tuotantoasiantuntijoidemme välillä. Tämä on jatkuvaa työtä, johon olemme sitoutuneet ja joka vie aikaa.

5. Julkisten astiahankintojen vastuullisuus?

Finnwatch selvitti kevään ja alkukesän 2013 aikana julkisia astiahankintoja Suomessa. Kyselyjä tarjouspyyntöjen sosiaalisesta vastuusta sekä hankintojen laajuudesta ja tiheydestä tehtiin kaupungeille, kunnille ja sairaanhoitopiireille sekä kuntayhtymille ja yhdelle ammattikorkeakoululle. Kartoitukseen

otettiin mukaan työ- ja elinkeinoministeriön HILMA-tietokannassa ilmoitetut tarjousasiakirjat, jotka koskivat lasi- ja keramiikkatuotteita sisältäviä astiahankintoja viimeisten kolmen vuoden ajalta.

Esimerkkejä kuntien viime vuosien aikana tehdyistä astiahankinnoista

Hankkija	Sosiaalisen vastuullisuuden kriteerit	Hankintaväli ja budjetti, esimerkki-hankinta
Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä⁴⁵	Ei ole.	Sopimuskausi 2 v + optio 1 v + 1 v tai suoraan 2 v. 30 000 euron hankinta vuonna 2012.
Hyvinkään kaupunki⁴⁶	Tarjoajan ja alihankkijoiden noudatettava ILO:n yleissopimuksia järjestäytymisoikeudesta, lapsi- ja pakkotyöstä, samapalkkaisuudesta ja syrjimättömyydestä.	Sopimuskausi nelivuotinen. Sopimuskaudella hankintoja yhteensä 224 000 eurolla.
HUS⁴⁷	Tuotteen alkuperämaa ja valmistaja selvitetty, tuotanto-olosuhteita ei. Raaka-aineen alkuperää ei ole selvitetty.	Kilpailutetaan 3–4 vuoden välein. Talvella 2011 kilpailutettu sopimus, jossa kestoastiatbudjetti 230 000 euroa.
Kauhajoen kaupunki⁴⁸	Ei ole. Vastuullisuusnäkökulma kuitenkin tiedostettu ja kiinnostaa, erityisesti tunnettujen suomalaisten tuotemerkkien alkuperämaa.	Vuosibudjetti noin 1 000–2 000 euroa, ehdottomasti alle 5 000 euroa. Vuonna 2010 28 000 euron hankinta, 2013 tulossa n. 30 000 euron hankinta.
Kokkolan kaupunki⁴⁹	Ei ole.	20 000 euroa, viimeinen hankinta keväällä 2013
Kouvolan kaupunki⁵⁰	Ei ole.	Lisäbudjetti vuosittain 1 000–2 000 euroa. 2010 tehty 13 000 euron hankinta, 2011 hankinnan arvo oli 7 500 euroa.
Oulun kaupunki⁵¹	Ei ole, mutta jatkossa mahdollisesti kyllä. Kriteerien valmistelu vielä niin alkuvaiheessa, että sisällöstä ei osattu kertoa tarkemmin.	Puitesopimus alkaen vuodesta 2012 2 v ja optio 1+1v, vertailuarvo 500 000 euroa. Ei tietoa tai arviota yksittäisten sopimusten arvoista.
Paimion kaupunki⁵²	Ei ole.	Vuosittaiset ostot n. 300–500 euroa. 2010 poikkeuksellisen suuri hankinta, 30 000 euroa, josta keramiikka-astioita noin 5 000 euroa.

45 Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Riitta Potka, sähköpostiviesti 10.6.2012

46 Hyvinkään kaupunki, Sari Aartolahti, sähköpostiviesti 17.6.2013

47 HUS, Pekka Turunen, sähköpostiviesti 7.6.2013

48 Kauhajoen kaupunki, Kirsi Virtanen, sähköpostiviesti 10.6.2013

49 Kokkolan kaupunki, Marjo Manninen, sähköpostiviesti 18.6.2013

50 Kouvolan kaupunki, Sirkka-Leena Immonen, sähköpostiviesti 10.6.2013. Tässä taulukoitu vain kaupungin hankintaosaston tekemät astiahankinnat.

51 Oulun kaupunki, Katri Grönstrand, sähköpostiviesti 17.6.2013

52 Paimion kaupunki, Ulla Komulainen, sähköpostiviesti 7.6.2012

Suurempien hankintojen ja puitesopimusten euromääräisissä arvioissa on keramiikka- ja lasiastioiden lisäksi mukana myös muista materiaaleista valmistettuja ruokailuvälineitä, kuten aterimia.

Julkiset hankkijat olivat tehneet astiahankintoihin liittyen isojakin useamman sadan tuhannen euron suuruisia sopimuksia, joissa olisi ollut mahdollista edellyttää tavarantomittajilta selvitystä tuotanto-olojen vastuullisuudesta. Tutkituista 17 hankinnasta vain kolmessa oli asetettu tuotanto-olosuhteita koskevia sosiaalisia erityiskriteereitä.

Esimerkkejä kuntien viime vuosien aikana tehdyistä astiahankinnoista

Hankkija	Sosiaalisen vastuullisuuden kriteerit	Hankintaväli ja budjetti, esimerkki-hankinta
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä ⁵³	Mukana Oulun kaupungin hankintarenkaassa, joka ei sovelle sosiaalisen vastuun kriteerejä.	Hankintojen vuosikulutus noin 50 000 euroa. Oulun kaupungin hankintarenkaan sopimuskausi 2 v + optio 1 + 1 v.
Porvoon kaupunki ⁵⁴	Ei ole.	2013 noin 10 000 euron hankinta, uusia saman suuruusluokan hankintoja tulossa 2013 ja 2014. Vuosittain täydennystä noin 15 000 euroa. Molempiin summiin kuuluu muutakin kuin keramiikka-astioita.
Rovaniemen kaupunki ⁵⁵	Ei ole.	Vuosittainen budjetti alle 5 000 euroa. 2012 n. 40 000 euron hankinta, josta keramiikka-astioita arviolta alle kymmenesosa.
Salon kaupunki	Ei ole.	Keramiikka-astioihin noin 1 000 euroa vuodessa. Viimeisin iso hankinta noin 5 000 euroa.
Seinäjoen kaupunki ⁵⁶	Ei ole.	Isompi tilaus kerran vuodessa, tarvittaessa täydennyksiä vuoden mittaan. 2012 20 000 euron hankinta, täydennys 2012–2013 n. 15 000 euroa. Näistä keramiikkaa arviolta 5 000 euroa.
Tampereen ammattikorkeakoulu ⁵⁷	Ei ole.	Yksittäinen hankinta tänä vuonna n. 40 000–50 000 euroa, josta keramiikka-astioita noin neljännes.
Toholammin kunta ⁵⁸	Ei ole.	Vuosibudjetti noin 600–700 euroa. Edellinen hankinta noin 200 euroa.
Turun kaupunki ⁵⁹	Tietoisia ulkomaisen tuotannon riskeistä, ja tarjoajan tulee varmistaa, ettei tuotteiden valmistuksessa ole käytetty lapsi- tai pakkotyövoimaa.	Sopimus 2 v + 1 v, yht. 300 000 euroa.
Vantaan kaupunki ⁶⁰	Eettiset periaatteet: toimittajan ja mahdollisen alihankkijan on toimittava eettisiä periaatteita noudattaen. Ne eivät saa käyttää lapsityövoimaa missään tuotantoketjun vaiheessa.	Tämäntyyppiset hankinnat kilpailutetaan usein neljäksi vuodeksi ja tehdään puitesopimukset eri toimittajien kanssa. Esimerkissopimus 720 000 euroa 4 vuotta, alv. 0 %.

53 Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Heli Huhtala, sähköpostiviesti 7.6.2013

54 Porvoon kaupunki, Birgitta Creutziger, sähköpostiviesti 14.6.2013

55 Rovaniemen kaupunki, Marja-Kaisa Huotarinen, sähköpostiviesti 14.6.2013

56 Seinäjoen kaupunki, Saija Hakoniemi, sähköpostiviesti 11.6.2013

57 Tampereen ammattikorkeakoulu, Raimo Ojala, sähköpostiviesti 7.6.2013

58 Toholammin kunta, Sari Rantamäki, sähköpostiviesti 7.6.2013

59 Turun kaupunki, Päivi Aaltonen, sähköpostiviesti 11.7.2013

60 Vantaan kaupunki, Sirpa Apell, sähköpostiviesti 20.5.2013

6. Yhteenveto

Tutkitusta lasitehtaasta löytyi lukuisia ongelmia. Vaikka Fiskars oli jo löytänyt työturvallisuuspuutteet ja huomauttanut niistä tehtaan johdolle olivat ongelmat selkeästi nähtävillä etukäteen sovitulla Finnwatchin tehdasvierailulla. Tehtaan johto suhtautui vähätellen kvartsihiekan käsittelyssä havaittuihin työturvallisuuspuutteisiin⁶¹ ja tehtaan käsitykset suojaruusteiden käyttötarpeesta poikkesivat joiltain osin Fiskarsin näkemyksistä.

Edellä mainitut seikat antavat olettaa, että tehtaan johdolla ei ole syvällistä ymmärrystä työsuojelun tärkeydestä. Näyttää myös siltä, että vain kahta tuotetta tehtaalla valmistavalla Fiskarsilla ei ole riittävää neuvotteluasemaa tehtaaseen nopeiden ja aitojen muutosten aikaan saamiseksi. Finnwatch suosittelikin Marimekolle ja Fiskarsille yhteistyötä niiden yhteisen alihankkijan vastuullisuuden parantamiseksi.

Tehtaalla tehtiin paljon ylitöitä ja Fiskarsin omissa auditoinneissa oli tavattu 31 tunnin viikottaisia ylitöitä. Vaikka nämä ylityömäärät ovat Thaimaan lain mukaisia ne ovat silti huomattavan runsaita. Suomalaisyritysten yleisesti käyttämä BSCI-vastuullisuusverkosto edellyttää, että viikottaiset ylityömäärät eivät saa ylittää 12 tuntia. Fiskarsin vastuullisuusvaatimukset perustuivat sen omaan toimintaohjeeseen ja olivat joiltain osin Marimekon käyttämän BSCIn vaatimuksia heikommat.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että tutkittu thaimaalainen lasitehdas oli kaukana suomalaisista standardeista. Finnwatchin näkemyksen mukaan tuotantoa ei ole siirretty tehtaalle sen vastuullisuuden vaan halvan hinnan takia. Noin 7–9 euron päiväpalkalla työskentelevät työntekijät valmistavat yrityksille päivittäin satoja lasiesineitä.

Kuluttajan on vaikeaa saada tietoa Fiskarsin ja Marimekon tuotteiden yritysvastuusta ja alihankkijoiden toiminnan todellisesta tilanteesta. Yritysten tulisi kertoa asiakkaille avoimesti myös vastuullisuushaasteista, jotka esimerkiksi tässä selvityksessä tutkitun tehtaan osalta olivat selvästi molempien yritysten tiedossa.

Erityisen suuria ongelmia avoimuudessa on Marimekolla, joka kieltäytyi yhteistyöstä Finnwatchin kenttätutkimuksessa. Marimekko kertoo muun muassa verkkosivuillaan ”seuraavansa tavarantoimittajien ja niiden tuotteiden voimassa olevia standardeja ja sertifikaatteja, raaka-aineiden alkuperää sekä tuotanto-olosuhteita säännöllisesti”. Finnwatchin tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, ettei yritys tiedä miten sen käyttämä puuvilla on tuotettu. Marimekolle lasituotteita tuottavan alihankkijan toiminnassa oli vakavia puutteita ja alihankkija myönsi avoimesti ettei se kykene valvomaan raaka-ainetoimittajiensa vastuullisuutta. Marimekko kertoi Finnwatchille auditoineensa tehtaan, mutta ei kertonut, että tehdas ei ollut läpäissyt auditointia.

61 Tehdas mm. vastasi Finnwatchille ilman suojavaikkeitä työkennellyttä työntekijää koskien: ”We must explain that only ”chemical” in the particular area this worker was found was silica sand”.

7. Suositukset

Suosituksset yrityksille

- Havaituista puutteista huolimatta Iittalan ja Marimekon tulee jatkaa yhteistyötä tutkitun thaimaalaisen alihankkijan kanssa ja sitoutua ongelmien korjaamiseen yhdessä tehtaan johdon kanssa. Alihankkijan vaihtaminen havaituista puutteista johtuen olisi vastuutonta eikä auttaisi tehtaan työntekijöiden työolojen parantamisessa. Marimekon ja Fiskarsin tulisi tehdä yhteistyötä yhteisen alihankkijatehtaansa työolojen parantamisessa.
- Iittalan ja Marimekon tulee varmistaa, että niiden thaimaalainen alihankkija tekee välitömiä parannuksia tehtaan työturvallisuuteen. Kaikille työntekijöille tulee hankkia asialliset suojarahusteet ja tehtaan tulee kouluttaa työntekijöitä säännöllisesti henkilökohtaisesta työturvallisuudesta.
- Tehtaan työntekijöille on annettava kirjalliset työsopimukset, palkkakuitit sekä kerrottava työsuhteen ehdoista ymmärrettävästi heidän omalla kielellään.
- Tehtaan tulee noudattaa Thaimaan työ-lainsäädäntöä vuosilomien antamisessa ja korvaamisessa.
- Vaikka Fiskars vaikutti toimineensa aktiivisesti alihankkijansa vastuullisuuden kehittämisessä Finnwatch suosittelee yritykselle edelleen kolmannen osapuolen tarjoamaa vastuullisuusvalvontaa.
- Marimekon tulee merkittävästi lisätä yritysvastuutoimintansa avoimuutta.
- Marimekon tulee siirtyä käyttämään puuvillaa, jonka alkuperä on yrityksen tiedossa ja jonka vastuullisuuden se pystyy varmistamaan. BCI-prosessin edetessä hitaasti yrityksen tulee tutkia esimerkiksi Reilun kaupan puuvillan, luomupuuvillan tai kierrätyspuuvillan käyttöä.
- Molempien tutkittujen suomalaisyritysten tulee aloittaa kunnianhimoinen yritysvastuuraportointi, josta yritysten sidosryhmät voivat vuosien välillä vertailukelpoisesti seurata yritysten yhteiskuntavastuun kehittymistä.

Suosituksset päättäjille

- Pakollinen yritysraportointi, joka sisältäisi tietoa myös alihankintaketjun ihmisoikeusriskeistä antaisi yritysten sidosryhmille arvokasta tietoa yritysten vastuullisuudesta ja toimenpiteistä, joita ihmisoikeusriskien minimoimiseksi on tehty. Suomen tulee edistää Euroopan unionissa kunnianhimoista ei-taloudellisen raportoinnin direktiiviä.
- YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevat ohjaavat periaatteet tulee toimeenpanna Suomessa uskottavasti vuoden 2014 aikana.
- Julkisissa hankinnoissa tulisi käyttää aktiivisemmin sosiaalisia erityiskriteereitä. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan katsoa, että myös astiahankinnat kuuluvat ihmisoikeusriskejä sisältävien hankintojen piiriin. Lisää suosituksia julkisten hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden lisäämisestä löytyy Finnwatchin marraskuussa 2013 julkaisemasta *Alkuperä tuntematon – Sosiaalinen kestävyys julkisissa hankinnoissa* -raportista.
- Yritysvastuusäntelystä käytävässä kotimaisessa keskustelussa vastakkain asetetaan usein vastuullisuus ja yritysten hallinnollisen taakan vähentäminen. Päättäjien tulee huomioida, etteivät kaikki yritykset ole samantaisia ja että suuri osa yrityksistä hyötyisi tiukentuvasta sääntelystä. Hyödyt vastuullisille yrityksille tulevat muun muassa paremman brändin hallinnan, kilpailuedun kuin sijoittajien kasvavan kiinnostuksen kautta.

Suosituksset kansalaisille

- Vaadi tietoa ostamiesi tuotteiden alkuperästä ja tuotanto-olosuhteista. Sosiaalinen media on tehokas ja helppo tapa ottaa yhteyttä yrityksiin.
- Vaadi kansanedustajaltasi kunnianhimoista yritysraportointia.
- Varmista, että kotikuntasi julkisissa hankinnoissa huomioidaan sosiaalinen kestävyys. Tee tarvittaessa asiasta kuntalaisaloite.

Finnwatch ry
Pääskylänrinne 7 B 62
00550 Helsinki
info@Finnwatch.org
www.Finnwatch.org